

'Japan heeft tegendraadse en onafhankelijke denkers nodig'

Kiyoshi Kurokawa: 'Tegenspraak en debat zijn we niet gewend in Japan'.

TOKIO

Kiyoshi Kurokawa onderzocht de toedracht van 'Fukushima'. Zijn conclusie: het Japanse kudgedrag is mede debet aan de ramp. 'We nemen geen verantwoordelijkheid.'

WOUTER VAN CLEEF

Het ingebakken conformisme en groepsdenken van Japanners lag aan de basis van de Fukushima-kernramp, stelt Kiyoshi Kurokawa. Hij schreef in opdracht van het parlement, dat een voor Japan unieke onafhankelijke onderzoekscommissie instelde, een rapport over toedracht en nasleep van de ramp waarin hij hard van leer trok. "Maar er is niks veranderd. Mijn boodschap is in de la beland."

In maart 2011 werd de kerncentrale getroffen door een metershoge tsunami. Hoewel het risico van zulke natuurrampen bekend was, bleven adequate voorzorgsmaatregelen achterwege. Ook de reactie op de ramp was ondermaats, concludeerden Kurokawa en zijn mede-onderzoekers. "De Japanse volksaard heeft de ramp mede

mogelijk gemaakt. De fundamentele oorzaken liggen besloten in de Japanse cultuur; onze instinctieve gehoorzaamheid, onze terughoudendheid om het gezag te bekritisieren, onze toewijding aan 'het volgen van het plan', ons kudgedrag, onze geslotenheid."

Wat ligt ten grondslag aan die Japanse cultuur van voorzichtigheid en geslotenheid die u bekritisieert?

"Je ziet het terug in de taal. Als je een officiële Japanse brief leest met instructies is het lastig om te achterhalen wie nu precies wat hoort te doen; dat blijft vaag en impliciet. In Europese talen is dat veel duidelijker. Het geeft aan dat Japanners sociale relaties erg belangrijk vinden. Mede door ons taalgebruik zijn we daarom niet gewend aan stevig debat en wederzijdse kritiek.

"Dat zie je ook bij vergaderingen van bedrijven. Werknemers voelen intuïtief aan wat de baas vindt en schikken zich naar zijn opvattingen. Tegenspraak en debat zijn we niet gewend in Japan."

Waar heeft die houding toe geleid?

"Het gebrek aan tegenspraak leidt tot een totaal verkeerde houding van Japanse werknemers, ook bij ambtenaren en toezichthouders in de nucleaire sector. In plaats van het publieke belang en de veiligheid voorop te stellen, beschermen ze allereerst hun eigen afdeling en hun eigen baan.

"Die voorzichtigheid wordt versterkt door het systeem van werkzekerheid in Japan. Wie direct na zijn afstuderen bij een ministerie wordt aangenomen, weet dat hij daar tot zijn pensioen in dienst blijft en elke twee jaar doorschuift naar een andere functie. Zo hoeven ze nooit verantwoordelijkheid te

nemen voor de gevolgen van hun werk.

"Veel Japanse werknemers zijn slechts geïnteresseerd in hun eigen kleine wereldje en hebben geen brede visie op hun verantwoordelijkheden."

Japan werd wereldberoemd door ingenieurs die uitvindingen voortdurend perfectioneerden. Is die toewijding aan het eigen specialisme niet juist een kracht van de Japanners?

"Japanners kunnen na diepgravend onderzoek de perfecte televisie maken of een extreem dunne lens. Die houding was een drijvende kracht tijdens de naoorlogse economische bloeiperiode. Japanse koks studeren jarenlang in Europa om technieken onder de knie te krijgen en overtreffen hun leermeesters. Tokio heeft nu meer Michelin-sterren dan Parijs!

"Maar door die intense focus van veel Japanners hebben we in dit land een tekort aan brede visie op de wereld en onszelf. De les van de Fukushima-ramp moet zijn dat we onafhankelijke denkers nodig hebben, die tegendraads durven zijn. De elite is te arrogant om dat gebrek als zwakte te erkennen."

Een cultuur verander je niet zomaar. En u lijkt weinig hoopvol.

"Het zal niet snel gaan. Nu zijn we weer afwachtend met het toelaten van internationale experts die kunnen helpen de problemen bij de Fukushima-centrale op te lossen. Er is een mondiale crisis aan de gang, maar Japan houdt vast aan de sakoku-houding (het zelfverkozen isolement van Japan voor de buitenwereld tussen 1633 en 1853, red.).

"Japan blijft vasthouden aan geslotenheid en voorzichtigheid. Beleidsmakers en politici zijn ook niet doordrongen van de noodzaak

werk te maken van een andere cultuur.

"De media helpen ook al niet, die zijn incompetent. Journalisten doen geen eigen onderzoek, ze zijn afwachtend en lichten geen tegels. De pers is niet doordrongen van zijn journalistieke taak: het volk onafhankelijk informeren."

Hoe zou die culturele omslag toch kunnen ontstaan?

"Ik ben redelijk optimistisch voor de lange termijn. Na de ramp zie ik zeker bij jongeren een andere houding ontstaan. Een heleboel van hen zijn niet meteen voor hun carrière gegaan, maar zijn vrijwilligerswerk gaan doen in het rampgebied. Zo stellen ze zich dienstbaar op aan de samenleving. Precies de houding die we meer nodig hebben.

"Ik moedig studenten en jongeren aan een jaar of langer naar het buitenland te gaan. Belangrijk is dat de homogeniteit op de schop gaat. Ik wil dat jongeren met een frisse blik naar ons land gaan kijken en de culturele eigenaardigheden hier, zodat ze daar ook vraagtekens bij kunnen zetten.

"Het is al heel wat als maar 5 procent van de mensen bereid is verandering aan te jagen. Dat kan al genoeg zijn om voor een heel andere mentaliteit te zorgen."

Wie is Kiyoshi Kurokawa?

Dr. Kiyoshi Kurokawa (1936) is academic fellow aan het nationaal instituut voor beleidsstudies in Tokio en emeritus hoogleraar aan de universiteit van Tokio.

In Kurokawa's werkkamer hebben foto's van Steve Jobs een prominente plek. De overleden uitvinder en drijvende kracht achter electronicabedrijf Apple blijkt een idool van de als arts opgeleide Kurokawa.

Hij studeerde geneeskunde in Tokio met een specialisme in nieraandoeningen. Een groot deel

van de jaren zeventig en tachtig werkte Kurokawa als onderzoeker en medicus in de Verenigde Staten. Bij zijn terugkeer naar Japan nam hij meer universitaire bestuursfuncties op zich en zat hij in verschillende adviescommissies van de Japanse regering.

In december 2011 werd Kurokawa aangesteld als voorzitter van de eerste onafhankelijke onderzoekscommissie van het Japans parlement naar de Fukushima-kernramp. Het vooraanstaande Amerikaanse tijdschrift Foreign Policy zette hem in 2012 op de lijst van honderd invloedrijkste internationale denkers.